

Доклади за спазването на човешките права по страни за 2011 г.
Държавен департамент на САЩ
Бюро за демокрация, човешки права и труд

БЪЛГАРИЯ

РЕЗЮМЕ

Република България е парламентарна демокрация. Съгласно Конституцията законодателната власт се упражнява от еднокамарно Народно събрание. Страната се управлява от правителство на малцинството, оглавявано от министър-председател. Президентските избори, проведени през 2011 г., бяха оценени от наблюдателите като показващи „уважение към основните човешки права и свободи“, но наблюдателите обърнаха внимание и на сведенията за купуване на гласове и слабостите при организирането им. Правоприлагащите органи носят отговорност пред гражданските институции.

Маргинализацията на ромското малцинство продължава да бъде най-съществен проблем в сферата на човешките права в България. Трябва да се отбележи и насилието, проявявано от крайно десни екстремисти срещу роми, мюсюлмани и други религиозни малцинства. Корупцията продължава да бъде пречка пред дееспособността на правителството и пред доверието на обществото в съдебната система и останалите държавни институции.

Между проблемите със спазването на човешките права бяха суровите условия в затворите и местата за задържане, включително пренаселеността им; малтретирането на лишени от свобода и задържани в предварителния арест, особено представители на малцинствата; продължителните забавяния в работата на съдебната система; очевидните злоупотреби с подслушване на телефонни разговори; насилието и дискриминацията срещу жени; насилието срещу деца; дискриминацията срещу представители на ромското и турското етническо малцинство; антисемитският вандализъм; трафикът на хора; дискриминацията спрямо хора с увреждания, лесбийки, гейове, бисексуални и транссексуални хора, и хора, живеещи с вируса на ХИВ/СПИН.

Правителството предприе мерки за преследване по съдебен път и налагане на наказания на държавни служители, извършили злоупотреби, както в службите за сигурност, така и в други държавни институции, но действията му често се оказваха неефективни и безнаказаността остана проблем.

Раздел 1. Зачитане на личната неприкосновеност, включително недопускане на:

А. Произволно или незаконно отнемане на човешки живот

Няма сведения за случаи на произволно или незаконно отнемане на човешки живот от страна на правителството или на негови служители. Правозащитници продължават да твърдят, че законодателството предоставя на полицията прекалено големи правомощия за използване на сила и употреба на огнестрелно оръжие с потенциален смъртоносен изход. Прокуратурата съобщи, че броят на делата срещу представители на службите на реда се е увеличил. През първите десет месеца на годината бяха заведени 39 дела и издадени 13 присъди срещу служители на Министерството на вътрешните работи.

Б. Безследно изчезнали

Няма сведения за безследно изчезнали по политически причини.

В. Изтезания и други видове жестоко, нечовешко или унижително отношение и наказания

Конституцията и законодателството забраняват подобни практики; наблюдатели обаче отбелязват все по-честата употреба на сила във връзка с нарасналите усилия на правителството за преодоляване на проблема с организираната престъпност. Според едно изследване на институт „Отворено общество“ (ИОО), полицаите по-често злоупотребяват с използването на сила срещу хора от ромски произход. През първите шест месеца на изминалата година властите проведоха разследвания по 36 случая на полицейско насилие. През първите седем месеца на годината съдилищата оправдаха 12 полицаи. Неправителствени организации (НПО) твърдят, че властите често не провеждат стриктни разследвания по жалбите за упражнено насилие от страна на полицията.

Полицията може да задържа лица за срок от 24 часа, без официално да повдига обвинения срещу тях. Има сведения, че понякога биват арестувани заподозрени в извършването на дребни престъпления, особено хора от ромски произход, които са малтретирани физически, за да ги принудят да направят самопризнания. През ноември 2010 г. четирима полицаи пребиха 23-годишния студент от Пловдив Стефан Бофиров, за да го принудят да признае извършването на обир. Министерството на вътрешните работи уволни един от полицаите и наложи дисциплинарни наказания на останалите трима заради превишаването на правомощията им. Наказателното преследване срещу четиримата започна през юни и до октомври все още беше в ход.

Правозащитни организации продължават да твърдят, че при случаи на полицейски произвол не се извършват медицински прегледи и че отговорните лица рядко наказват провинилите се полицейски служители.

Условия в затворите и местата за задържане

Условията в повечето затвори са сурови; състоянието на санитарните помещения, отоплението и вентилацията е незадоволително. През изминалата година в затворите имаше 53 смъртни случая, а в предварителните арести – 4. Затворниците имаха достъп до годна питейна вода. Няма сведения за незадоволително поддържане на документация. Няма сведения, че условията в женските затвори са по-лоши от тези в мъжките. Повечето от сградите на затворите са построени през първото десетилетие на 20. век; държавата е изградила най-новата сграда през 1983 г.

Пренаселеността продължава да бъде сериозен проблем, особено в предварителните арести. До месец октомври в тринайсетте затвора в страната с общ капацитет за 8763 души се намираха 9714 затворника, включително 89 непълнолетни лица и 301 жени. В затвора в Бургас някои от лишените от свобода бяха принудени да спят на пода заради липсата на достатъчно легла. Дневната хранителна дажба е на стойност приблизително 3.20 лева (2.14 щ. д.). НПО получават оплаквания както от количеството, така и от качеството на храната.

Администрацията на затворите получава оплаквания от затворниците, свързани с наложените им наказания, лошото медицинско обслужване, условията на живот и малтретирането от страна на надзирателите. Според Българския хелзинкски комитет (БХК) докладите за извършена дейност през изминалата година показват, че проведеното от администрацията обучение на надзиратели е останало

безрезултатно. Незаетите щатни места за надзиратели са причина за незадоволителното разпределение на персонала и допринасят за лошото изпълнение на надзорните задължения. Лишените от свобода чужденци, излежаващи по-дълги присъди, пребивават в отделна сграда в София с цел да се осигури по-лесен достъп до консулските услуги на дипломатическите мисии.

Според администрацията на затворите приблизително 1300 лишени от свобода или повече от 13% от пребиваващите в затворите са наркозависими. Управата на затворите среща трудности при диагностицирането и лечението на нарастващия брой наркозависими затворници и при ограничаването на достъпа им до наркотици.

Всички лишени от свобода имат право да работят, а два работни дни се отчитат като три от срока на присъдата. На практика обаче администрацията на затворите осигурява работа само на ограничен брой лишени от свобода; заради икономическата криза възможностите за работа като цяло са по-малко. Затворници твърдят, че системата за определяне на това какъв тип режим на работа да се налага на определен затворник е корумпирана и недостатъчно контролирана. Извършителите на ненасилствени престъпления могат да бъдат осъдени на пробация, което им дава възможност да останат извън затвора, докато спазват условията на наложената им присъда.

Само едно от 42-те места за задържане в страната отговаря на международните стандарти за спазване на човешките права. Властите частично ремонтираха няколко други места за задържане. До месец октомври в предварителните арести бяха задържани 1326 лица, включително 33 непълнолетни и 48 жени. Общият капацитет на местата за задържане е за 1786 души.

Макар че затворниците по принцип имат право да приемат посетители, в повечето случаи това е невъзможно поради липсата на подходящо място в сградите. Лишените от свобода могат да спазват религиозни ритуали, без значение към кое вероизповедание принадлежат.

Лишените от свобода докладват за условия под установените стандарти пред администрацията на затворите, омбудсмана и съдилищата. През годината те са подали 854 жалби до администрацията на затворите, оплаквайки се от неправомерни наказания, неправомерно преместване в други затвори, неотговарящо на приетите стандарти медицинско обслужване, лоши условия на живот и малтретиране от страна на надзорните. Администрацията на затворите е преценила, че 717 от жалбите са неоснователни, отхвърлила е 41 като излизаци извън рамките на нейните правомощия, провела е разследване по останалите и е наложила наказания.

През 2010 г. Народното събрание отпусна 20 милиона лева (13 милиона щ.д.) за период от три години - до 2013 г. - с цел подобряване на условията на живот и намаляване на пренаселеността. През изминалата година администрацията на затворите изразходва 892 000 лева (596 000 щ.д.) за различни подобрения като ремонти на кухни, покриви и килии.

През изминалата година правителството като цяло позволяваше мониторинг на затворите от страна на независими наблюдатели.

Г. Неправомерен арест и задържане

Конституцията и законодателството забраняват неправомерното арестуване и задържане; има обаче сведения, че полицията понякога злоупотребява с правото си да извършва арести.

Роля на полицията и службите за сигурност

Правоприлагането е отговорност на Министерството на вътрешните работи. Държавната агенция „Национална сигурност“ (ДАНС) към МС се занимава с проблемите на контраразузнаването, вътрешното разузнаване и разследването на корупцията. Националната разузнавателна служба, която се занимава с външното разузнаване, и Националната служба за охрана, която охранява високопоставени личности, са пряко подчинени на президента. Гражданските власти осъществяваха ефективен контрол над полицията и службите за сигурност, а правителството разполагаше с действащи механизми за разследване и санкциониране на злоупотребите с власт и корупцията.

Арест и отношение към задържаните

Макар че не е задължително, полицията обикновено се сдобива със заповед от прокурор, преди да задържи дадено лице. Като цяло задържаните са уведомявани незабавно за обвиненията срещу тях. Полицията може да задържи дадено лице в рамките на 24 часа, без да бъдат повдигнати обвинения, а прокурор може да разпореди задържане за още 72 часа. Задържането за повече от 72 часа трябва да бъде одобрено от съда; то може да продължи до две години. Прокурорите нямат право да арестуват военнослужещи без одобрението на Министъра на отбраната. Като цяло властите спазват тези разпоредби на практика, макар че понякога полицията надвишава 24-часовия срок за задържане.

Законодателството предвижда освобождаване под гаранция, което широко се практикува.

Макар че законодателството предвижда достъп до правна помощ от момента на задържането, имаше отделни случаи, в които полицията не информира задържаните за това тяхно право. Имаше случаи, при които полицаи принудиха задържани да подпишат декларация за отказ от правото си на юридическа помощ без никакво обяснение, макар че някои от задържаните бяха неграмотни. Законът предвижда финансирана от държавата правна помощ за обвиняеми с ниски доходи. През месец април Главният прокурор издаде инструкция, която съществено изясни и опрости тази процедура, с указания за властите да гарантират на задържаните достъп до правна помощ не по-късно от два часа след арестуването им, както и достъп на адвокатите до задържаните в рамките на 30 минути след пристигането им в полицейския участък. Един доклад на ИОО обаче посочва, че на задържаните често им се налага да правят произволен избор на обществен защитник по препоръка на полицията, а това прави процедурата недостатъчно прозрачна.

Неправомерни арести: Някои мюсюлмански лидери се оплакаха, че са били подложени на тормоз, изразяващ се в постоянни разпити от страна на представители на службите за сигурност за наличие на религиозен радикализъм и фундаментализъм. През месец февруари бивш мюфтия е арестуван през нощта в дома си, защото не се е съобразил с призовка на съда, която никога не му е била връчвана.

Задържане в предварителните арести: Дългите забавяния преди започване на делата са обичайни, а съществуват и голям брой натрупали се висящи разследвания. Законоустановените срокове за приключване на разследванията често довеждат до набързо съставени обвинителни актове, които съдиите връщат за доразследване, а междувременно обвинени в извършването на сериозни престъпления лица са освобождавани под гаранция.

Д. Отказване на справедлив публичен процес

Конституцията и законодателството предвиждат независимост на съдебната власт. Коруptionята, неефективността и липсата на отчетност обаче представляват повсеместен проблем. Мнението на обществото, че съдебната система не осигурява равенство пред закона доведе в края на месец септември до поредица от демонстрации в страната, някои от които изпълнени с насилие и расизъм. Те бяха предизвикани от локален протест срещу предполагаемата защита от страна на полицията на ромски криминален бос, замесен в предумишлено убийство в село Катунца (виж Раздел 6, Национални/расови/етнически малцинства).

Висшият съдебен съвет (ВСС) има правомощия да назначава и повишава съдии, прокурори и следователи, да им налага дисциплинарни наказания и да ги уволнява. Той разследва жалби за неправомерно поведение на съдии и препоръчва наказателни мерки. Магистратите на ръководни длъжности също могат да налагат дребни санкции. Наблюдатели отбелязват, че ВСС бавно започва да въвежда вътрешна дисциплина в системата. От 105-те дела за дисциплинарни наказания, изпратени на съвета през изминалата година, четири са приключили с уволнения, две с понижения, четири с намаляване на възнагражденията, а 46 – с други дисциплинарни наказания.

Натрупването на нерешени дела и неприключени разследвания продължава да бъде проблем в по-големите съдилища, а дългите забавяния преди започването на наказателните дела са често срещани.

НПО съобщават, че между органите, които работят с непълнолетни и малолетни закононарушители, няма координация. Полицейските доклади не се съпоставят с докладите на социалните служби с цел правилна преценка на случая, в резултат на което се определят неефективни и прекалено сурови поправителни мерки. Към месец октомври в поправителните училища пребиваваха 89 непълнолетни и малолетни, а в предварителните арести – 33.

Съдебен процес

По закон обвиняемите могат да разчитат на презумпцията за невинност и разполагат с достатъчно време да подготвят защитата си. Всички съдилища провеждат заседанията си публично, освен ако делата са свързани с националната сигурност, застрашават добрите нрави или нарушават личните права на непълнолетни и малолетни обвиняеми.

Не се използва жури от съдебни заседатели. Делата за по-тежки престъпления се разглеждат от един съдия и двама заседатели (непрофесионални съдии). Ако за престъплението се предвиждат над 15 години лишаване от свобода, съдебният състав се състои от двама съдии и трима заседатели. В такива случаи присъдите се определят с гласовете на мнозинството от съдебния състав. Участието на адвокат е задължително, ако за предполагаемото престъпление се предвижда присъда от 10 или повече години лишаване от свобода, ако обвиняемият е непълнолетен, чужденец или лице с умствени или физически увреждания, или ако съдебният процес се води в негово отсъствие. Обвиняемите имат право да присъстват на процеса и да поискат преразглеждане на делото, ако са били осъдени в тяхно отсъствие, освен ако не са се укривали от правосъдието по време на първото разглеждане. Обвиняемите имат право да разпитват свидетелите, да проучват доказателствата и да представят свои собствени свидетели и доказателства. Законодателството предвижда право на обжалване, което широко се използва. Съдебният процес е еднакъв за всички граждани.

Политически затворници и задържани по политически причини

Няма сведения за политически затворници и задържани по политически причини.

Решения на Европейският съд по правата на човека, касаещи страната

До месец септември Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) издаде 98 решения, според които в 55 случая страната е допуснала нарушения на Европейската конвенция за защита на правата на човека. Властите като цяло спазиха решенията. През месец януари Парламентарната асамблея на Съвета на Европа посочи България като пример за „крайно тревожни забавяния“ при изпълнението на решенията на ЕСПЧ.

Граждански съдебен процес и обезщетения

Законодателството предвижда независимо и безпристрастно съдопроизводство по граждански спорове, макар че гражданските дела страдат от същите дълги забавяния, както и наказателните дела. Жалби за нарушаване на човешките права могат да бъдат подавани до съдилищата, а също и до Комисията за защита от дискриминацията (КЗД), която е упълномощена да налага глоби на нарушителите. Решения, за които се твърди, че съдържат нарушения на човешките права от страна на държавата, могат да бъдат обжалвани пред ЕСПЧ.

Е. Неправомерно нарушаване на неприкосновеността на личността, семейството, дома и кореспонденцията

Конституцията и законодателството забраняват подобни действия и на практика властите като цяло спазват тези разпоредби.

През месец февруари постоянната парламентарна подкомисия, осъществяваща надзор над употребата на специални разузнавателни средства, съобщи за многобройни случаи на нарушения при подслушване на телефонни разговори, включително недостатъчно основания за извършването им и липса на предпазни мерки за защита на събраната информация.

Раздел 2. Спазване на гражданските свободи, включително:

А. Свобода на словото и печата

Състояние на свободата на словото и печата

Законът предвижда свобода на словото и печата, и властите като цяло спазват това право. Съществуват обаче сериозни опасения относно доминантната позиция на медийния пазар на различни бизнес групировки, стремящи се към политическо влияние. НПО съобщават, че някои журналисти си налагат автоцензура или получават заплащане в замяна на положително отразяване на политици, видни бизнесмени и групировки от организираната престъпност, или на негативно отразяване на техни конкуренти. Освен това има сведения, че собственици на медии принуждават журналистите да променят материалите си. Журналисти се оплакват, че някои медии поддържат неофициални списъци на политически партии, отделни личности и теми, които трябва да получават само положителни отзиви. Продължава да съществува само частична прозрачност, що се отнася до собствеността на медиите, и няма граждански контрол над финансираните от държавата медии, които са с най-висок рейтинг в провинцията.

Свобода на словото: Законодателството определя враждебното слово като слово, чрез което се подбужда към омраза, дискриминация или насилие въз основа на расова, етническа или религиозна принадлежност, сексуална ориентация, брачен или социален статус или наличие на увреждания. През месец април Народното събрание прие поправки към Наказателния кодекс, които предвиждат от една до четири години лишаване от свобода за употреба на враждебно слово. Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) изрази загриженост, че с поправките може да се злоупотребява с цел ограничаване на свободата на изразяване и недопускане на основателна критика от страна на журналистите.

Свобода на печата: Медийни организации и в някои случаи политически партии свободно публикуват разнообразни вестници. Частни телевизии и радиостанции предлагат разнообразни новинарски емисии и други програми от обществен интерес. Както печатните, така и електронните медии са податливи на икономическо и политическо влияние. Съществуват сведения, че лица с политическо и икономическо влияние отправят заплахи към журналисти. Макар че държавните електронни медии представят гледните точки на опозицията, наблюдатели смятат, че законодателството не успява да съхрани тяхната програмна независимост и ги прави податливи на натиск от страна на правителството.

Хората критикуват правителството, без да са подлагани на репресии. В селските райони с по-малко възможности за намиране на работа обаче хората не са особено склонни да отправят критики към местните власти. Журналисти в регионални медии съобщават, че регионалните печатни издания са недоразвити, като най-вече местните електронни новини са изцяло контролирани от бизнес групировки и среди, свързани с местните власти.

Насилие и тормоз: През месец май вестник „Монитор“ уволни кореспондента си в Кърджали Вилдан Байрямова заради критиките ѝ към политически лидери, свързани с крупни медийни магнати, и отказът ѝ да си наложи автоцензура. Преди Байрямова да бъде уволнена, тя и семейството ѝ станаха обект на заплахи.

През месец октомври автомобилът на Сашо Диков, директор на кабелната телевизия „Канал 3“, беше взривен с бомба. Разследването на нападението все още е в ход.

Закони за клеветата/национална сигурност: По закон клеветата е наказуема. В повечето случаи съдилищата тълкуват закона по начин, който благоприятства изразяването на журналистическо мнение. Много от делата за клевета са инициирани от изнесени от журналисти сведения за корупция или лошо управление, а най-често жалбоподатели са държавни служители или други лица, заемащи обществени длъжности.

Обществен натиск: Имаше няколко случая на натиск от страна на обществото, насочен срещу журналисти. По време на протестите в Катунца (виж Раздел 6, Национални/расови/етнически малцинства) демонстрантите обвиниха някои журналисти, че не отразяват събитията добросъвестно и изкривяват фактите. Групи във Фейсбук и други електронни форуми подеха кампания посредством заплахи, закани и антисемитски обиди срещу репортера от bTV Миролюба Бенатова. Те изпратиха съобщения до системните администратори, че страницата на Бенатова във Фейсбук е пълна с обиди и тя получи забрана за достъп до социалната мрежа.

Свободно използване на Интернет

Няма ограничения от страна на властите що се отнася до достъпа до Интернет, нито сведения, че те следят електронна поща или електронни чатове. Отделни лица или

групи от хора могат да се занимават с мирно изразяване на гледни точки чрез Интернет, включително чрез електронна поща.

Службите за сигурност разполагат с достъп до електронни данни с разрешение от съда, когато разследват компютърни или тежки престъпления. НПО обаче отправят критики към пропуските в законодателството, които позволяват на прокуратурата да изисква такива данни директно от фирмите, предлагащи подобни услуги, без разрешението на съда. Няма сведения, че властите са се опитвали да събират лична информация за някого заради това, че е изразил мирно политически, религиозни или идеологически становища и убеждения.

Академична свобода и културни събития

Властите не налагат ограничения върху академичната свобода или културните събития.

Б. Свобода на мирни събрания и сдружаване

Свобода на събранията

Конституцията и законодателството предвиждат свобода на събранията и властите като цяло спазват това право на практика. Законът задължава групите, които искат разрешение за провеждане на събрания, да уведомят за това 48 часа предварително. По закон обществените събрания в зоната за сигурност (в радиус от 5-20 метра) около сградите на Народното събрание, Министерския съвет и Президентството са забранени. Кметовете могат да забраняват, прекратяват или да предлагат алтернативни места за провеждане на събрания, ако преценят, че те са заплаха за общественения ред, сигурността или трафика.

Свобода на сдружаването

Конституцията и законодателството предвиждат свобода на сдружаването и властите като цяло спазват това право на практика. Законът забранява съществуването на групи, включително политически партии, които представляват заплаха за националното единство или подстрекават към омраза на расова, национална или верска основа, нарушават правата на гражданите или се стремят да постигнат целите си с насилствени средства. Властите като цяло спазват правата на отделните граждани или групи да учредяват свои политически партии или други политически организации. Гражданските сдружения обаче нямат право да се занимават с политическа дейност.

В. Свобода на вероизповедание

Виж Доклад за състоянието на свободата на вероизповедание в световен мащаб на Държавния департамент на адрес www.state.gov/g/drl/irf/rpt.

Г. Свобода на движение, вътрешно разселени лица, закрила на бежанците и лицата без гражданство

Конституцията и законодателството предвиждат свободно движение в страната, свободно пътуване в чужбина, емиграция и репатриране, и властите като цяло спазват тези права на практика.

Правителството си сътрудничи с Представителството на Върховния комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН) и други хуманитарни организации за предоставянето на закрила и помощ на вътрешно разселени лица, бежанци, репатрирани бежанци, търсещи убежище лица, лица без гражданство и други лица, намиращи се в рискова ситуация.

Закрила на бежанците

Предоставяне на убежище: Законодателството предвижда предоставяне на убежище или бежански статут, и властите са създали система за предоставяне на закрила на бежанците.

Защита от принудително репатриране: Властите са осигурили известна защита срещу експулсиране или връщане на бежанци в страни, в които животът и свободата им са изложени на опасност заради расата, религията, националността, принадлежността им към определена обществена прослойка или политическите им убеждения. ВКБООН съобщава, че рискът да бъде отказан бежански статут на реално нуждаещи се е ограничен.

Законодателството изисква лицата, претендиращи за статут на бежанци, да подадат заявление за това в "разумен срок" след влизането си в страната. Въпреки това от граничната полиция се изисква да изпраща в центровете за временно настаняване всички, включително търсещите убежище, влезли нелегално в страната. Търсещите убежище често са третирани като нелегални емигранти, заплашени от евентуално депортиране. Наблюдатели продължават да изразяват опасения относно институционалния капацитет на властите за разглеждане на заявленията и за прехвърлянето на кандидатите в шелтъри.

Откриването на втори център за временно настаняване близо до границата с Турция, където няма местно подразделение на Държавната агенция за закрила на бежанците, който да разглежда заявленията и да предоставя право на убежище, доведе до постоянно прехвърляне на търсещите убежище от там в центъра в близост до София и стана причина за допълнителна неефективност и забавяне.

Насилие над бежанци: Имаше множество сведения, че надзиратели малтретират задържаните имигранти и търсещите убежище.

Въпреки че законодателството определя максимален срок за задържане на нелегалните имигранти и търсещите убежище от шест месеца, има множество сведения за случаи на надхвърлящ шест месеца престой.

Раздел 3. Зачитане на политическите свободи: право на гражданите да сменят правителството си

Конституцията и законодателството гарантират на гражданите правото мирно да сменят правителството си и те по принцип го упражняват на практика чрез периодични, свободни и честни избори, провеждани на базата на всеобщо изборно право. Наблюдаващи изборния процес организации и опозиционни партии съобщиха, че свързани с правителството местни бизнес групи са прибегнали до заплахи и натиск, за да осигурят подкрепа от страна на избирателите за управляващата партия ГЕРБ на местните и президентските избори през месец октомври.

Избори и политическо участие

Последни избори: Въпреки приемането на ново изборно законодателство, опасенията относно ефективността на правоприлагането и съдопроизводството, и обвиненията за купуване на гласове, които повлияха негативно на изборната обстановка, наблюдателите масово оцениха резултатите от местните и президентските избори през 2011 г. като свободни и честни. Окончателният доклад на Ограничената мисия за наблюдение на изборите на Офиса за демократични институции и човешки права (ОДИЧП) към ОССЕ определи, че изборите като цяло са проведени съгласно ангажиментите на ОССЕ и стандартите на Съвета на Европа.

Законодателството забранява провеждането на кампании на други езици освен на български. В своя доклад за изборите през 2009 г. ОДИЧП отбеляза, че това изискване, както и липсата на официална информация за гласоподавателите на езиците на малцинствата, ограничава възможностите на някои представители на ромското и турското малцинство да разберат правилата за провеждане на избори и да участват ефективно в изборния процес.

През месеците ноември и декември прокуратурата повдигна обвинения срещу 102 души, а съдилищата осъдиха 18 от тях за нарушения по време на местните и президентските избори през месец октомври. Разследванията по 42 други случая на изборни измами все още са в ход.

Политически партии: Законодателството изисква от всяка политическа партия да има 2500 членове, за да се регистрира официално. Гласоподавателите от ромски и турски произход са обект на законови ограничения, тъй като Конституцията не допуска създаването на политически партии на етническа основа. На практика тази забрана явно не ограничава ролята на някои етнически малцинства в политическия процес и няколко партии представляват различни етнически групи.

Политическо участие на жените и малцинствата: В 240-членното Народно събрание има 57 жени. Три от общо шестнайсетте министри са жени. Жени заемат възлови позиции в Народното събрание, включително постове на председател и заместник-председател на парламента. Седем от 20-те постоянни комисии също са председателствани от жени.

В Народното събрание има 28 представители на малцинствата (27 етнически турци и един ром). Един от министрите в кабинета е етнически турчин. Докато турското малцинство е добре представено, ромите не са представени в достатъчна степен, особено на назначаемите ръководни постове. Помаците (етнически българи мюсюлмани) заемат избираеми постове на местно равнище.

Раздел 4. Корупция във властта и прозрачност на управлението

Законодателството предвижда наказателно преследване на корумпирани държавни служители. Властите обаче не го прилагат ефективно и служителите във всички държавни институции често участват безнаказано в корупционни практики. Корупционните практики включват приемане на подкупи, конфликт на интереси, сложни схеми за незаконно присвояване, нарушения при сключване на договори за закупуване и лобиране.

През месец юли докладът на Европейската комисия по Механизма за сътрудничество и проверка (МСП) посочи, че борбата срещу корупцията във високите етажи на властта все още не е дала убедителни резултати. Много малко от издадените присъди в тази сфера са окончателни и са влезли в сила, а случаите на ефективно преследване на корупцията на високо равнище са малобройни. Докладът освен това посочи, че няколкото оправдателни присъди по дела, свързани с корупция във

високите етажи на властта, измама и организирана престъпност, показват сериозни недостатъци в съдопроизводството. Висшите представители на съдебната власт – Висшият съдебен съвет, Главният прокурор и Председателят на Върховния касационен съд – не анализират правилно и не проследяват докрай тези недостатъци. Имаше сведения, че софтуер за произволно разпределение на делата е бил манипулиран, за да могат определени дела да попаднат при конкретни съдии. НПО съобщават, че както в изпълнителната, така и в законодателната власт корумпираните служители са притискани да напуснат или да се пенсионират, или по-често са прехвърляни на други постове, вместо срещу тях да се повдигат обвинения в корупция. Прекалено тромавата съдебна система създава трудности при ефективното съдебно преследване на организираната престъпност на високо равнище и на случаите на корупция. Законовите и процедурни ограничения пред използването на агенти под прикритие, сключването на споразумение срещу свидетелски показания и сътруднически на следствието свидетели затрудняват разглеждането на делата за корупция.

През месец септември Министърът на вътрешните работи забрани приемането на дарения за Министерството от отделни граждани и юридически лица, след като докладът по МСП отправи сурова критика към тази практика.

Прокуратурата свали обвиненията в три от петте дела за корупция, заведени срещу бивши министри, които започнаха през 2010 г. Две от делата продължиха. Тенденцията делата за корупция във високите етажи на властта да приключват с оправдателни присъди се запази през цялата година, но все пак беше отбелязан известен напредък.

На 22 юни Апелативният съд отхвърли оправдателните присъди на бившия заместник-министър на вътрешните работи Раиф Мустафа и съдружника му Росен Маринов по обвиненията в опит за подкупване на бившия директор на Агенцията по рибарство и аквакултури. Съдът им наложи условни присъди от съответно две и три години.

През месец юли Димитър Аврамов и Стоян Гюзелев, народни представители от управляващата партия ГЕРБ, бяха принудени да платят по 5000 лева (3342 щ.д.), след като Върховният касационен съд ги призна за виновни по обвинение в конфликт на интереси. Това е първият случай, при който депутати са осъдени заради конфликт на интереси.

Законът задължава държавните служители да обявяват всякакви обстоятелства, заради които могат да бъдат обвинени, че са се възползвали от поста си за лични облаги. По закон на високопоставените държавни служители, които не подадат декларация за финансовото си състояние, може да бъде наложена глоба в размер до 1500 лева (1000 щ. д.). Според Сметната палата през изминалата година 34 от 6533 задължени по закон държавни служители не са подали годишните си декларации в законоустановения срок. През 2010 г. те наброяваха 71 от общо 6546 държавни служители.

Законът гарантира правото на публичен достъп до информацията, свързана с държавните институции. НПО продължават да се оплакват обаче, че властите не прилагат ефективно това право. Макар че съдилищата позволяват по-голям достъп до информация, свързана с държавните институции, властите рядко изпълняват съдебните решения.

Раздел 5. Отношение на правителството към разследвания на международни и неправителствени организации по твърдения за нарушаване на човешките права

Редица местни и международни правозащитни организации като цяло осъществяват дейността си без ограничения от страна на властите, разследвайки и публикувайки заключенията си по свързани с човешките права случаи. Наблюдатели от сферата на човешките права съобщават за различно ниво на съдействие от страна на служителите в държавната администрация и местната власт.

Държавни институции за защита на човешките права: Омбудсманът разглежда жалби, подадени от граждани във връзка с ограничаване на правата и свободите им от страна на държавните институции. Той може да изисква информация от властите, да действа като посредник при разрешаване на конфликти, да прави предложения за прекратяване на съществуващи практики, да предава информация на прокуратурата и да сезира Конституционния съд за отменяне на противоконституционни законодателни текстове. През изминалата година омбудсманът е получил 5530 жалби за нарушаване на правата и свободите на гражданите в сравнение с 3687 през 2010 г. Повечето от тях са свързани с качеството на обществените услуги, програмите за социално подпомагане и имуществени въпроси. Властите понякога предприемат действия в резултат на препоръки от страна на омбудсмана.

В Народното събрание има постоянно действаща комисия, която се занимава с човешките права, вероизповеданията и жалбите и петициите на гражданите.

Раздел 6. Дискриминация, обществено насилие и трафик на хора

Законодателството забранява дискриминацията въз основа на раса, пол, увреждания, социално положение и сексуална ориентация; законът обаче не забранява дискриминацията въз основа на език. Обществената дискриминация продължава да съществува, особено спрямо хората с увреждания, етническите малцинства и лесбийките, гейовете, бисексуалните и транссексуалните хора (ЛГБТ). Трафикът на хора продължава да бъде проблем.

Властите разследват жалбите за дискриминация, издават решения и налагат наказания на нарушителите. Законодателството позволява на гражданите да подават жалби за дискриминация или по съдебен ред, или чрез Комисията за защита от дискриминация. Мандатът на КЗД изтече през 2009 г., но властите не избраха нови членове. Много специалисти по право изразиха загриженост, че законът не дава яснота дали досегашните членове на КЗД запазват правомощията си. Въпреки това през първите десет месеца на годината КЗД получи 685 жалби в сравнение с 663 през 2010 г. Повечето от тях се отнасят до дискриминация по признак личен статус, възраст и наличие на увреждания. Комисията е установила 177 случая на дискриминационни практики и е наложила 53 глоби на нарушителите на обща стойност 49 100 лева (32 800 щ.д.).

Жени

Изнасилване и домашно насилие: Изнасилването е криминализирано, но много случаи не се съобщават заради клеймото, с което е свързано. По принцип властите прилагат законите за изнасилване, когато за престъплението бъде съобщено. Изнасилването от съпруг може да се преследва по общата разпоредба за изнасилване, но на практика това се случва рядко. Присъдите за изнасилване варират между две и осем години лишаване от свобода (между три и десет години лишаване от свобода, ако жертвата е кръвна роднина). Когато в резултат на изнасилването са настъпили сериозни увреждания или последва самоубийство,

наказанията варират между 3 и 15 години лишаване от свобода, а когато жертвата е непълнолетна – между 10 и 20 години. Според НПО общественото табу, което тегне над жертвите на изнасилване, ги възпира да съобщават за престъплението и е далеч по-сериозна пречка за наказателното преследване, отколкото нежеланието на полицията да разследва. До месец октомври прокуратурата заведе 203 дела за изнасилване и повдигна 67 наказателни преследвания, а съдилищата осъдиха 83 души.

Законът определя като домашно насилие всеки акт на или опит за сексуално насилие, както и за физически, психологически, емоционален и икономически натиск спрямо членовете на семейството на даден човек или между съжителстващи лица. По закон съдът може да налага глоби на нарушителите, да издава ограничителни заповеди или да нарежда извеждане от жилището, да изисква от извършителите посещение на специализирани консултации. Законът задължава властите да приемат ежегоден план за превенция на и защита срещу домашното насилие, и да осигуряват неговото финансиране с държавни средства.

Наблюдатели отбелязват, че законът като цяло се прилага в случаи на физическо насилие, но властите не обръщат особено внимание на другите форми на домашно насилие. Макар че няма точна статистика, по преценка на НПО една от всеки четири жени е жертва на домашно насилие, което е увеличение в сравнение с предходните години.

На 30 март властите приеха национална програма за превенция на и защита срещу домашното насилие, която осигурява рамка за партньорство между държавните институции и НПО, и средства за това. Програмата определя стандартни процедури за помощ и подкрепа на жертвите на домашно насилие и създава условия за изработването на механизъм за координация.

Една местна неправителствена организация поддържа безплатна 24-часова гореща линия за жени в кризисно положение, а няколко други НПО осигуряват временна закрила и консултации за жертвите в 17 кризисни центъра и шелтъра в страната. Полицията и социалните работници насочват жертвите на домашно насилие към центровете на НПО, които се оплакват, че местните власти рядко им осигуряват финансова помощ за оперативни разходи. Организации за защита на правата на жените продължават да твърдят, че липсва активна държавна политика за гарантиране на равенството между половете и за осигуряване на защита срещу домашното насилие. През месец август Комитетът за премахване на дискриминацията срещу жените към ООН отправи критики към България за това, че не изпълнява поетите по силата на международната конвенция ангажменти, като не е осигурила ефективна защита срещу домашно насилие на една майка и двете ѝ малолетни деца. Комитетът препоръча на държавата да изплати обезщетение на жената.

Сексуален тормоз: Законът определя сексуалния тормоз като специфична форма на дискриминация, наказуема въз основа на забраната за принуда, предвиждаща наказание до 6 години лишаване от свобода. За разлика от предходната година, през изминалата година Комисията за защита от дискриминацията получи по-малко свързани със сексуален тормоз жалби, възлизали приблизително на 1% от всички подадени жалби. Сексуалният тормоз обаче продължава да бъде проблем, за който рядко се съобщава на властите.

Секс туризъм: Секс туризмът съществува в някои курорти. Според репортажи в медиите някои хотели привличат клиенти, като рекламират сексуални услуги под кодови наименования.

Репродуктивни права: Властите като цяло спазват правото на двойките и на отделните хора да решават свободно и отговорно кога и колко деца да имат, както и правото да разполагат с информация и средства да изпълнят решението си без страх от дискриминация, принуда и насилие. Жените по принцип имат лесен достъп до противозачатъчни средства и квалифицирана помощ при раждане и по време на бременност, включително основна акушерска и следродилна помощ. Достъпът до противозачатъчни средства е по-ограничен за жените от бедните селски райони заради бедност и необразованост, а квалифицираната помощ при раждане понякога е по-недостъпна заради липса на здравни осигуровки.

Дискриминация: По закон жените имат същите права като мъжете; те обаче се сблъскват с известна дискриминация що се отнася до наемането на работа и заплащането. Според един доклад на Европейския парламент от изминалата година заплатите на жените са с 13.6% по-ниски от тези на мъжете, като жените заемат едва 11% от ръководните длъжности в сферата на бизнеса. Жените освен това са непропорционално ниско представени в сферата на държавното управление. Само 11.3% от кметовете са жени. Националният съвет по равнопоставеност на мъжете и жените към Министерския съвет, оглавяван от Министъра на труда и социалната политика, има за задача да осигури защита на правата на жените. Предимно консултативен орган, съветът е натоварен с функцията да насърчава сътрудничеството и координацията между НПО и държавните институции.

Деца

Удостоверения за раждане: Българско гражданство се получава по линия на родителите. Децата в страната се регистрират непосредствено след раждането им.

Образование: Държавното образование е задължително до 16-годишна възраст и безплатно до 12 клас, но властите не прилагаха ефективно изискванията за посещаемост.

Приблизително 20 000 деца отпадат от училище всяка година. Тази тенденция засяга в много по-голяма степен етническите малцинства. Макар че 55% от турците и 46.2% от ромите завършват основно образование, само 24% от турците и 7.8% от ромите завършват средно образование.

Насилие срещу деца: Насилието срещу деца представлява проблем. Според Държавната агенция за закрила на детето през 2010 г. жертви на насилие са станали 2155 деца, 77% от които са преживели насилие вкъщи. Средно за страната едно от всеки три деца е станало жертва на физическо насилие, а едно от всеки осем – на сексуално насилие. В почти 19% от случаите има и емоционален тормоз. УНИЦЕФ съобщава, че 23% от учениците на възраст между 10 и 14 години са станали жертва на виртуален тормоз, а 13% от тях признават, че са малтретирани някого онлайн. Според Националния статистически институт през 2010 г. 2090 деца са станали жертви на тежки престъпления, което представлява леко увеличение в сравнение с 2009 непълнолетни жертви през 2009 г. Експерти коментират, че престъпленията стават все по-жестоки и отбелязват, че броят на убийствата се е увеличил от 7 на 12.

Властите финансират една поддържана от НПО 24-часова безплатна гореща линия за деца, на която да съобщават за преживяно насилие. През първите девет месеца на годината на нея са получени 13 106 потвърдени оплаквания. Почти 13% от обажданията са свързани със семейни проблеми и насилие. В някои случаи те предизвикват разследвания, завършващи понякога с отделяне на децата от домашната среда, в която има насилие, и завеждане на дела срещу упражняващи насилие родители. Операторите на горещата линия изпратиха 235 доклада на вниманието на институциите за закрила на детето.

Бракове между деца: Минималната допустима възраст за сключване на брак е 16 г. Въпреки липсата на официална статистика НПО съобщават, че браковете между деца са обичайни за ромската общност. Според ромската НПО „Амалипе“ 20% от ромите на 16 г. и 50% от ромите на 18 г. са или женени, или живеят на семейни начала с някого, което става причина за отпадане от училище, ранни раждания, лоши родителски грижи и разрастваща се бедност. Най-ранната известна възраст за съжителство на семейни начала сред ромите е 12 г. Минималната допустима възраст за секс по взаимно съгласие е 14 г.

Сексуална експлоатация на деца: Наказателният кодекс предвижда лишаване от свобода за срок от 2 до 6 години и глоба от 5000 до 15 000 лева (3342-10 026 щ.д.) за принуждаване на деца към проституция, както и от 3 до 10 години лишаване от свобода и глоба от 10 000 до 20 000 лева (6684-13 369 щ.д.) за трафик на деца с цел сексуална експлоатация. Законодателството забранява детската порнография и предвижда лишаване от свобода до 6 години и глоба до 8000 лева (5347 щ.д.) за нея.

Деца в институции: През юни прокуратурата повдигна обвинения срещу четирима души и продължи да разследва 238 смъртни случая и други проблеми, включително недохранване, тежки инфекции, сексуално и физическо насилие и телесни повреди, открити при проверките в специализираните институции за деца през 2010 г. През юли 5328 деца пребиваваха в 127 специализирани институции. През юни в доклад на Европейския център за правата на ромите и БХК бе посочено, че 63% от децата в институциите са от ромски произход, макар че ромите възлизат на 10% от населението. Повечето деца в държавните институции не са сираци, а съдилищата ги настаняват там, когато преценят, че семействата им не могат да им осигурят необходимите грижи.

През изминалата година властите започнаха програма за извеждане на децата от институциите с намерение да интегрират децата до 3 години в домовете на биологичните им родители, приемни семейства или домове от семеен тип.

Международно отвличане на деца: Страната е ратифицирала Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвличане на деца от 1980 г. За информация виж *Доклад за спазването на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвличане на деца* на Държавния департамент на адрес http://travel.state.gov/abduction/resources/congressreport/congressreport_4308.html.

Антисемитизъм

Според преброяването от 2011 г. в страната живеят едва 1130 евреи. Според местни еврейски организации те са между 5000 и 7000. Неонацистки графити могат да бъдат забелязани в много градове. В Плевен, Русе, Шумен, Бургас, София, Благоевград и Пазарджик бяха надраскани фасадите на частни и обществени еврейски сгради. В социалните мрежи в Интернет антисемитските групи стават все по-популярни, особено след събитията в Катунца (виж раздела за национални/расови/етнически малцинства по-нататък). Еврейски организации продължават да изразяват загриженост относно пасивната реакция на властите по повод престъпленията от омраза. Обществото реагира с мълчание на тази пасивност.

Прокуратурата отказа да започне разследване срещу лидера на крайно дясната партия АТАКА Волен Сидеров за отпечатването на ново издание на двете му антисемитски книги „Бумерангът на злото“ и „Властта на Мамона“. През месец септември Софийският градски съд осъди Емил Антонов за пропагандиране на фашизъм и религиозна омраза в книгата му „Основите на националсоциализма“ и му наложи глоба в размер на 500 лева (334 щ.д.).

Трафик на хора

Виж Доклад за трафика на хора на Държавния департамент на адрес www.state.gov/j/tip.

Хора с увреждания

Макар че законодателството забранява дискриминацията спрямо хората с физически, сетивни, умствени и психически увреждания що се отнася до наемане на работа, образование, достъп до здравни грижи и предоставяне на други услуги от страна на държавата, властите не прилагат ефективно тези разпоредби на практика. Обществената дискриминация спрямо хората с увреждания продължава да съществува.

Законът изисква подобряване на достъпа до сгради за лицата с увреждания и проектите за нови обществени сгради взимат това предвид; прилагането на този закон обаче изостава при вече съществуващи, неремонтирани сгради. Законодателството насърчава наемането на лица с увреждания; прилагането на тези разпоредби обаче е незадоволително и 90% от хората с увреждания са безработни, най-вече заради липсата на достъп до подходящо образование, квалификация и удобен транспорт. В по-голямата си част работните места не са пригодени за ползване от хора с увреждания.

Конституцията гарантира правото на всички граждани да гласуват, а законът предвижда специални мерки, за да бъде осигурен достъп на хората с увреждания до урните. Обаче тези мерки понякога не се прилагат от властите.

Инфраструктурата в страната, която като цяло не е пригодена за хора с увреждания, не им осигурява достатъчно добър достъп до образование, медицински грижи и социални услуги. Хората с психически и физически увреждания, включително и съвсем малки деца, често са настанявани в институции и сегрегирани от останалата част от обществото. Повечето от домовете се намират в отдалечени селски райони, което представлява пречка за наемането на квалифициран персонал и затруднява достъпа до навременна медицинска помощ. Въпреки някои отделни подобрения, условията в домовете за хора с увреждания остават лоши.

Властите все още не реализират никаква специфична политика, що се отнася до децата с увреждания, в резултат на което те не разполагат със задоволителен достъп до образование, медицински грижи и социални услуги. НПО критикуват властите за това, че не се преориентират към един интеграционен, ориентиран към обществото модел на образование, социализация и медицинско обслужване на хората с увреждания. Критиците твърдят, че държавата продължава да отделя средства (повече от 242 млн. лева [161.7 млн.щ.д.]), за да финансира организации и непрозрачни програми за хората с увреждания, вместо да предприеме по-ефикасни от гледна точка на отпусканите средства мерки.

Държавата поддържа 24 дома за деца и младежи с увреждания. Деца с различни видове и степени на увреждания се изпращат в една и съща институция. Към месец юни в държавните домове пребиваваха 820 деца с увреждания в сравнение с 941 през 2010 г. Според Националната мрежа за децата 9000 деца с увреждания (около 54% от всички) са интегрирани в общинските общообразователни училища.

Междуведомственият съвет за интеграция на хората с увреждания има за задача да изготвя политиката за подкрепа на хората с увреждания. Посредством Изпълнителната агенция за хората с увреждания, Министерството на труда и социалната политика е натоварено с отговорността да защитава правата им и работи

съвместно с финансирани от правителството национално представени организации на хората с увреждания. Правозащитни организации обаче продължават да изказват опасения по повод липсата на далновидност и прозрачност, що се отнася до финансовата и друга подкрепа за национално представени организации, и недостатъчния капацитет на Агенцията да провежда каквито и да било реформи. През месец юни правителството прие дългосрочна стратегия, която да обедини и да координира различните програми за насърчаване на заетостта на хората с увреждания. Стратегията освен това има за цел да създаде повече възможности за намиране на работа и да подобри социалната им интеграция.

Национални, расови и етнически малцинства

Според преброяването от 2011 г. в страната живеят 325 345 роми, които съставляват по-малко от 5% от населението. Етническите турци наброяват 588 318 души или по-малко от 9% от населението. Наблюдатели твърдят, че тези цифри са неточни, защото повече от 600 000 души не са дали отговор на въпроса за етническата си принадлежност, зададен по време на преброяването, а служителите не са извършили точно преброяване в повечето ромски квартали, като по-скоро или са направили предположения относно броя на хората, или не са включили всички.

Обществената дискриминация и широко разпространените предразсъдъци спрямо ромите и други малцинствени групи остават проблем, водещ до периодични изблици на насилие между представителите на различните етнически общности. На 19 септември един микробус, управляван от роднини на смятания за ромски престъпен бос Кирил Рашков, уби пешеходец в Катунца, малко село в централната част на България. Това деяние, смятано за предумишлено, предизвика поредица от демонстрации в страната с изблици на насилие, които продължиха повече от седмица и станаха причина за арестуването на стотици протестиращи. Протестите доведоха до унищожаване на собственост, но медиите съобщиха и за няколко наранявания. На 24 септември тълпа от гневни местни жители, негодуващи срещу властите, които според твърденията им с години оставят Рашков и семейството му да заобикалят закона, към която се присъединиха футболни хулигани, подпали дома на Рашков. Полицията арестува Рашков на 28 септември.

Форуми и социални мрежи в Интернет допринесоха за избухването на размириците през месец септември, като изместиха фокуса им към по-обща антиромски и антитурски послания. Въпреки че в демонстрациите имаше и елементи на антиромски и антитурски настроения, повечето протестиращи изразиха недоволството си от несправедливата система на правораздаване. Прокуратурата заведе 14 дела за ксенофобия. Един човек беше осъден за създаването на електронна страница, призоваваща за избиване на ромите.

Много роми продължават да живеят в ужасни условия. Според НПО традиционната липса на поземлена собственост при ромите е сред основните причини за лошите им жилищни условия. НПО твърдят, че между 50 и 70% от жилищата на ромите са незаконно построени и изразяват загриженост, че и други общини ще предприемат законосъобразни мерки за премахване на незаконните строежи. През месец август общинските власти в Петрич събориха 11 бараки след едногодишна дискусия, в която взе участие и омбудсманът. Общинските власти в София изготвиха финансиран със средства на ЕС проект за изграждане на жилища за ромите от най-голямото гето в града. Той предвижда жителите му да се включат в строежа, за да придобият усещане за собственост. Бургас, Видин, Девня и Дупница също получиха финансиране за подобни жилищни проекти.

Дискриминацията на работното място спрямо малцинствата продължава да бъде проблем. Разпространените негативни нагласи, съчетани с ниското им ниво на образование, ограничават достъпа на ромите до пазара на труда. Според едно

изследване на НПО от 2010 г. само 12.8% от ромите имат постоянна работа, а 13% могат да разчитат на сезонна и временна заетост.

Ромските деца често посещават де факто сегрегирани училища, в които получават по-нискокачествено образование, допринасящо, заедно със социалните и семейните проблеми, за отпадането им от училище. Властите не разполагат с ефективни програми за реинтегриране на отпадналите ученици.

Има обаче и единични позитивни примери като една програма на Институт „Отворено общество“, финансирана от Ромския образователен фонд, която подпомага следващи медицина млади роми, както и стажантската програма към Народното събрание, която от 2007 г. насам ежегодно завършват 10 млади професионалисти от ромски произход.

Достъпът на ромите до здравни услуги продължава да бъде проблем. Съществуват и случаи на дискриминация. Според едно медицинско изследване, публикувано през месец октомври от Българската академия на науките, 56% от ромите над 15 г. страдат от високо кръвно налягане, а 47.5% от децата и 23.9% от възрастните от ромски произход боледуват от диабет и астма. В много ромски общности бронхитът, сърдечносъдовите заболявания, пептичната язва, артритът, ревматизмът и свързаните с простатата и менопаузата заболявания са хроничен проблем. Един успешен модел за разрешаване на въпроса с достъпа на ромите до здравни услуги беше сътрудничеството между Националната мрежа на здравните медиатори, правителството и местните власти. От стартирането си това партньорство осъществи обучението на повече от 100 здравни медиатора, назначени на пълен работен ден в 55 общини, за да работят с високорискови и уязвими групи.

Обществено насилие, дискриминация и актове на насилие, извършвани въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност

Въпреки че законът забранява дискриминацията на основата на сексуална ориентация, властите не прилагат ефективно тези разпоредби. Сведенията за случаи на насилие срещу лесбийки, гейове, бисексуални и транссексуални хора са рядкост, но обществената дискриминация, особено тази при наемане на работа, остава проблем. НПО съобщават, че отделните хора все още не са склонни да търсят удовлетворение в съда заради страх открито да се идентифицират като принадлежащи към общността на ЛГБТ.

На 4 юли Върховният административен съд потвърди решението на Комисията за защита от дискриминацията, че издадената от общинските власти в Пазарджик наредба, забраняваща публичното демонстриране на сексуална ориентация, нарушава антидискриминационното законодателство в страната.

На 18 юни 2011 г. в центъра на София се проведе четвъртият годишен гей парад. В дните преди него враждебно настроени групи използваша социалните мрежи, за да призовават за мащабна контрадемонстрация, която да се проведе по-рано същия ден. Полицията се отнесе сериозно към тази заплаха, но на контрадемонстрацията се появиха само няколко души. Парадът привлече около 450 участници и премина без инциденти. След него обаче неизвестни лица нападнаха петима доброволци извън осигурената за парада зона на сигурност. Трима от тях получиха леки наранявания.

Други форми на обществено насилие и дискриминация

Според Фондация „Надежда срещу СПИН“ хората, живеещи с ХИВ/СПИН, са обект на дискриминация и не получават задоволителна медицинска помощ, защото някои лекари отказват да ги лекуват от страх да не се заразят с болестта. Пациентите обикновено не отнасят подобни ситуации до съда заради стигмата, с която обществото бележи идентифицираните като носители на ХИВ/СПИН. Пациенти съобщават, че крият факта, че са ХИВ-позитивни, за да могат да получат медицински

грижи. Организацията съобщи, че поне четирима ХИВ-позитивни пациенти са починали заради отказ да бъдат лекувани.

Жените също биват заклеявани от обществото, ако бъдат диагностицирани и лекувани като носители на полово предавани болести.

Раздел 7. Права на работниците

А. Свобода на сдружаване и право на колективно трудово договаряне

Конституцията и законодателството предоставят право на всички работници да създават или да участват в независими профсъюзи по свой избор без нужда от предварително одобрение или специални изисквания. Законът освен това предвижда правото на стачка; служителите в ключови области на държавния сектор обаче (преди всичко военнослужещите и служителите в органите на реда) са обект на пълна забрана за стачки. Те могат да съдят държавата като средство да си осигурят съответна процедура за защита на правата си. Законът позволява на профсъюзите да извършват своята дейност без чужда намеса.

Законът предвижда национална правна рамка за колективно трудово договаряне. Когато работодателите и синдикатите се споразумеят относно условията на колективния трудов договор в своя сектор, те могат съвместно да поискат от Министерството на труда да ги приложи спрямо всички предприятия в него. По закон държавните служители нямат право на колективно трудово договаряне. Законът забранява антисиндикалната дискриминация и предвижда изплащане на шест месечни работни заплати като обезщетение при неправомерно уволнение. Освен това към Комисията за защита от дискриминацията могат да бъдат подавани жалби за дискриминация въз основа на членство в профсъюз, но няма сведения такива да са постъпвали там през изминалата година.

Като цяло властите ефективно прилагат това законодателство. Профсъюзни лидери обаче се оплакват, че съдебните процедури за връщане на работа на неправомерно уволнените работници често продължават с години и не са съществена пречка за прояви на дискриминация въз основа на членство в профсъюз.

Работниците упражняват правото си да се организират и да членуват в профсъюзи, както и правото си да стачкуват. По принцип властите дават възможност на синдикатите да упражняват дейността си без чужда намеса. Профсъюзите обаче съобщават за случаи на преместване, уволняване и понижаване на синдикални лидери и членове. Профсъюзите освен това твърдят, че някои работодатели не водят добросъвестно преговорите за колективни трудови споразумения или не се придържат към тях. Синдикални лидери посочват, че някои работодатели изискват от новопостъпилите работници да подписват декларации, че няма да създават или да членуват в профсъюзи.

Б. Забрана на принудителния или насилствен труд

Законът забранява принудителния или насилствен труд, включително извършвания от деца. Според Главната инспекция по труда властите прилагат ефективно тези разпоредби. Има сведения обаче, че деца биват принуждавани да работят за семейства си или за престъпни организации. Виж също и *Доклад за трафика на хора* на Държавния департамент на адрес www.state.gov/j/tip.

В. Забрана на детския труд и минимална възраст за наемане на работа

Законодателството определя, че минималната възраст за наемане на работа е 16 години, а минималната възраст за опасни условия на труд - 18 години. За да наемат деца под 18 години, работодателите трябва да получат разрешително от Главната инспекция по труда към Министерството на труда и социалната политика. Работодателите могат да наемат деца под 16 г. със специални разрешителни за лек труд, който не е опасен и не вреди на развитието на детето, нито пречи на образованието или подготовката му. Главната инспекция по труда проверява условията на труд във всички фирми, кандидатстващи за разрешителни за работа на деца.

Наемането на деца без разрешително за работа е престъпление и за него се предвижда присъда до шест месеца лишаване от свобода. Законите за детския труд като цяло се прилагат успешно в държавния сектор, но НПО съобщават, че деца се експлоатират в някои браншове (предимно в малки семейни магазини, текстилни фабрики, ресторанти, в строителството и при сезонните продажби) и от организираната престъпност (особено за проституция, джебчийство и разпространение на наркотици). Освен трафика с цел печалба от сексуална експлоатация, най-лошите форми на детски труд включват тежък физически труд и работа в семейните тютюневи стопанства при сериозна опасност за здравето.

Правителството продължава своите програми за премахване на най-лошите форми на детски труд чрез образователни кампании за вредите от тях и чрез намеса с цел защита, извеждане от опасните условия, рехабилитация и реинтеграция на децата, заети в най-тежките форми на детски труд. Главната инспекция по труда продължава да съобщава за спад в наемането на деца през изминалата година, дължащ се най-вече на общото повишение на нивото на безработица, предизвикано от финансовата криза. До месец октомври инспекцията е издала 1684 разрешителни за наемане на работа на деца на възраст между 16 и 18 години, и 60 разрешителни за наемане на работа на деца под 16 години. През 2010 г. тя е установила 2786 нарушения на законите за детския труд, наложила е 2707 санкции и е започнала 245 процедури за налагане на административни наказания. Освен с неприлагане на съответните разпоредби за платен отпуск и работно време, отнасящи се за непълнолетни, нарушенията са свързани най-вече с наемането на деца без разрешително, без договор или без нужното медицинско удостоверение. Според инспекцията, след като веднъж са били санкционирани, работодателите не повтарят нарушенията.

Властите продължават да съобщават за низходяща тенденция в броя на децата, задържани от полицията за скитничество и просия, който към месец октомври е бил 246 в сравнение с 397 за същия период на 2010 г. Мнозина смятат, че възрастни експлоатират такива деца, въввлечени предимно в просия, проституция или миене на прозорци на коли. Когато задържи подобни деца, полицията по принцип ги настанява под своя закрила за не повече от 24 часа или в кризисни центрове за по-дълго време, освен ако не са настанени под полицейска закрила с прокурорско постановление. Много от тях в последствие са изпращани в държавни заведения за деца.

Г. Приемливи условия на труд

Минималната работна заплата в страната е 270 лева (180 щ. д.) на месец. През месец октомври според синдикатите границата на бедността беше 198.48 лева (132.67 щ.д.) – със 7.2% повече в сравнение с месец юни на 2010 г. През месец ноември правителството определи границата на бедността на 236 лева (158 щ.д.).

Законодателството предвижда стандартна работна седмица от 40 часа и поне една 24-часова почивка на седмица, и забранява прекаленото задължително полагане на извънреден труд. Законът забранява полагането на извънреден труд от деца под 18 г., от бременни жени и жени с деца до шестгодишна възраст. Законодателството постановява, че допълнителното заплащане за извънреден труд не може да бъде по-малко от 150% през работните дни, 175% през почивните дни и 200% на 12-те официални празника. Министерството на труда и социалната политика отговаря за спазването на изискванията за минималната работна заплата и стандартната работна седмица. Като цяло прилагането на тези изисквания е ефективно в държавния сектор, но е по-слабо в частния. През изминалата година Инспекцията по труда установи 490 нарушения на разпоредбите за заплащане на извънредния труд.

Съществува национална програма за безопасност на труда със законоустановени стандарти, според която работещите имат право на здравословни и безопасни условия на труд. Главната инспекция по труда е отговорна за контрола и прилагането на тези разпоредби. Тъй като делът на сивата икономика обаче е съществен, много работещи без договори не се ползват от защитата на закона и контрола на държавните институции. През месец септември правителството увеличи броя на служителите на Главната инспекция по труда, прибавяйки десет нови длъжности, с цел да ограничи големия дял на сивата икономика. През първите девет месеца на изминалата година броят на трудовите злоупотреки беше 2047 в сравнение с 2033 през същия период на 2010 г. Условието в някои сектори, особено в строителството, мините, химическата промишленост и транспорта, продължават да излагат работниците на риск. До месец октомври имаше 58 смъртни случая вследствие на трудови злоупотреки, повечето в транспортния сектор, в сравнение с 60 през същия период на 2010 г.